

O uso de Software Libre na Rede Museística Provincial de Lugo

A creación do arquivo dixital do Museo Provincial de Lugo con ICA-AtoM¹

*Ángel Arcay Barral*²

RESUMO

Breve explicación do traballo realizado no Museo Provincial de Lugo para dar a coñecer todo o patrimonio documental que conforma o seu Arquivo e a posterior posta en funcionamento dun arquivo dixital creado a partir do software libre ICA-AtoM.

• Limiar

A Rede Museística Provincial de Lugo caracterízase por tentar difundir unhas institucións “de todos e para todos”, afondando nas ideas de accesibilidade, partilla de coñecementos, de dinamismo e de vontade por implicar a todos os cidadáns no ámbito da cultura.

Seguindo esta filosofía comecei o meu traballo coma bolseiro da Biblioteca e Arquivo do Museo Provincial de Lugo cun encargo un tanto particular para un breve período de sete meses, comprendidos entre xuño e decembro do presente ano, co principal obxectivo de desenvolver un encargo que nace da vontade dos responsables do Museo e que vai encamiñado en poñer a funcionar o Arquivo do Museo Provincial de Lugo.

O encargo nace da necesidade que ten o Museo Provincial de Lugo de dar a coñecer o seu Arquivo Histórico, é dicir, todos os fondos documentais depositados na Biblioteca do centro e que por non ter recibido un tratamento arquivístico non se poden poñer a disposición do público. É por iso que se marca unha folla de ruta na que o obxectivo principal será a “creación” tanto do Arquivo na súa forma “física” coma nun formato dixital, ca condición de poder optimizar os medios cos que xa conta a Rede Museística Provincial, o que na práctica significa realizar un proxecto deste tipo pero sen poder contar con medios económicos para desenvolvelo.

¹ Esta comunicación corresponde unicamente a unha das tres partes que se presentaron no IV Congreso de Software Libre por parte do personal da Rede Museística Provincial.

² Ángel Arcay Barral (Betanzos, 1988) é licenciado en Historia pola USC e conta cun Mestrado en Historia e Patrimonio, ca especialización en Arquivos, pola Universidade do Porto. Conta con experiencia en diferentes centros de documentación de España e Portugal.

E en tempos de crise xa sabemos que a falta de investimento ten que servir para agudizar o enxeño, polo que decidimos estudar as diferentes propostas de software libre que existen neste campo para poder ofrecer solucións solventes e fiables para un futuro a medio prazo.

• O Arquivo do Museo Provincial de Lugo

Malia as voces alarmistas que falaban dunha total desorganización do Arquivo, hai que dicir que o estado no que nolo atopamos foi moito mellor do esperado. Ocupa unha parte importante da Biblioteca do Museo Provincial en un primeiro achegamento puidemos contabilizar unhas 330 unidades de instalación (caixas, carpetas, libros, etc.), repartidas en aproximadamente 30 metros de estanterías, cun estado de conservación aceptable e incluso cunha pequena descrición de cada unidade no exterior dos soportes.

Isto facilita, en parte, o obxectivo de conformar o arquivo físico, que será o que teñamos despois de aplicar as diferentes medidas de tratamento documental necesarias. É dicir, que antes da creación do arquivo dixital, teremos que ter o arquivo medianamente organizado e ordenado para poder atopar nel toda a información que procuremos. Será necesario, debido ao seu estado de conservación, realizar algunha medida preventiva así como a respectiva limpeza dos documentos.



Ilustración 1 Imaxe do Arquivo na actualidade

Ante o pouco tempo do que dispoño para a realización de tan magna obra, acordamos extraer de cada documento a información necesaria para cubrir os campos obrigatorios da ISAD (G) e que podemos resumir nunha pequena anotación do contido, a datación do documento, a sinatura, o produtor e o nivel de descrición) para facer, de maneira posterior e nunha última etapa do traballo, o baleirado de esta información ao que será o noso arquivo dixital.

A diferenza doutros arquivos de diferentes titularidades, os arquivos dos Museos teñen uns fondos que proveñen de diferentes ámbitos, o que fai que teñamos un arquivo heteroxéneo e dependente de varias doazóns de persoeiros especialmente relacionados con Lugo. É por iso que podemos afirmar que a maior parte dos fondos que atopamos aquí corresponden a arquivos privados que estiveron en posesión das diferentes familias que os crearon. O Conde Pallares, a familia Pardo Vila ou a propia Casa de Alba teñen agora parte do seu legado documental neste Museo Provincial de Lugo.

O resultado de todo isto, sempre que o remate sexa tan positivo coma as intencións, será a posta a disposición do público interesado da documentación que posúe o Museo. Ademais isto abre un novo abano de posibilidades para a difusión cultural. Deste modo poderemos acadar unha valorización do patrimonio documental, que a diferenza doutros tipos de patrimonio precisa dunha organización previa que nos permita afondar no seu coñecemento.

• O traballo arquivístico

Coma xa anunciamos, existe un traballo previo que debemos desenvolver para garantir a calidade do resultado final. Consiste na aplicación dun tratamento arquivístico á documentación que pasa por diferentes funcións:

Nun primeiro achegamento centrarémonos na organización dos diferentes fondos que compoñen o Arquivo. Tras asegurarnos da súa coincidencia co expresado no exterior de cada unidade de instalación procederemos á descrición documental, á súa limpeza e á correcta ordenación dentro do seu contexto, tentando respectar sempre que se poida a orde natural da súa produción.

No apartado descriptivo, quizais o de maior calado de todo o proceso, empregaremos os formatos de descrición estandarizados pola comunidade arquivística a nivel internacional, e que se corresponde cos formatos ISAD (G), ISAAR (CPF)³ e ISDIAH⁴.

Todo isto terá que ter presenza nunha base de datos informática na que recoller toda esta información e que nos permita ter un rexistro de todos os documentos do Arquivo.

Finalmente esta base de datos será a que atopemos transformada no Arquivo Dixital do Museo Provincial de Lugo e que agardamos ter dispoñible nos primeiros días do vindeiro ano 2016.

Nunha etapa posterior poderíamos dedicar todos os esforzos ás tarefas de difusión do Arquivo, ben sexa mediante a publicación desta experiencia como ca edición de traballos de investigación empregando os fondos documentais. Poderemos utilizar tamén as instalacións do Museo Provincial para a organización de algún tipo de exposición ou a convocatoria de visitas guiadas para un coñecemento máis próximo desta institución arquivística. Con todo, a creación do arquivo dixital permitirá ofrecer un acceso universal a todos os interesados, polo que seguramente sexan moitas as persoas que difundan o noso patrimonio por medio de investigacións e traballos.

• O traballo informático

Acadado xa a metade do noso propósito co tratamento da documentación, chega o momento de iniciar o asalto ao segundo obxectivo deste proceso: a creación do arquivo dixital.

Coma sempre acontece no campo da informática, os coñecementos previos cos que abordamos este proxecto non sempre serán os desexados. Ben é certo que xa temos experiencia na creación de arquivos dixitais para outras institucións, pero ata o momento non tivemos que enfrontarnos a un destas magnitudes.

Ante a dificultade de traballar dentro do sistema informático da Deputación de Lugo, optamos por botar man dun interesante recurso creado por Manuel Blázquez, profesor da UCM, que leva por nome AMPdoc⁵ e que podemos definir coma un servidor portable de Apache, MySQL, PHP e Perl “que inclúe unha selección de aplicacións documentais para bibliotecas, arquivos,

³ Norma internacional sobre a descrición dos rexistros de autoridade de arquivos, relativo ás institucións, persoas e familias.

⁴ Norma internacional para describir institucións que custodian fondos de arquivo.

⁵ Web do proxecto AMPdoc: <http://mblazquez.es/ampdoc-mblazquez-edition/> [Consultado o 8 de setembro do 2015]

museos, editoriais, congresos e centros de documentación que permiten levar a cabo tarefas de xestión, fluxos de traballo, publicación de contidos e posicionamento web, entre outras” coma el mesmo o define na web do proxecto. Seguindo este invento, poderemos ter acceso a diferentes aplicacións de software libre que administraremos dende o noso propio equipo.

Por motivos evidentes, tivemos que modificar o uso deste servizo gratuíto para pasar a depender dos servidores oficiais da Deputación de Lugo, nos que instalaremos o software que precisamos e as bases de datos nas que aloxar a información.

A elección dun sistema de xestión arquivística en aberto, parte da necesidade de buscar unha alternativa gratuíta e solvente dos programas de pago que xa se tiñan empregado nesta institución. Os continuos erros, a falta de presuposto e a incapacidade de proxectar as melloras necesarias para este tipo de traballos fixeron esmorecer as ansias por ter un arquivo dispoñible para todo o público investigador que visita a Rede Museística Provincial. Por iso había que tratar de corrixir este erro dende o principio, promulgando o uso de software libre (ao igual que xa se facía noutros departamentos do Museo)

Existen numerosos programas de código aberto para a xestión arquivística, apoiados por centos de profesionais de todo o mundo e empregado por diferentes institucións. Aínda que na arquivística española non abunde o uso deste tipo de programas, hai que resaltar importantes exemplos procedentes sobre todo do territorio catalán, onde a innovación neste campo durante os últimos anos é unha evidencia que acentúa a súa boa acollida.

Decantámonos dende o primeiro minuto polo programa ICA-AtoM por diferentes razóns de peso: a numerosa comunidade que aporta melloras e solucións constantes a este software colectivo; a importancia de estar amparado polo Consello Internacional de Arquivos (ICA); a solvencia da súa interface para o traballo diario e, sobre todo, o poder traballar cos parámetros estandarizados de descrición arquivística, ao contar cos modelos de ISAD (G), ISDIAH e ISAAR (CPF) para ser cubertos de forma automática e multinivel.

• **ICA-AtoM: Access to Memory.**

Como indica na propia web do proxecto ICA-AtoM,⁶ tratase dunha aplicación de código aberto baseada na web para a descrición arquivística normalizada, nun entorno multilingüe e multi-repositorio.⁷

⁶ Web do proxecto ICA-AtoM: <https://www.ica-atom.org/> [Consultado o 8 de setembro do 2015]

⁷ Manual do usuario en castelán, versión wiki: https://wiki.ica-atom.org/What_is_ICA-AtoM%3F/es [Consultado o 8 de setembro do 2015]

Conta co apoio de diferentes colaboradores e patrocinadores⁸ tan dispares coma a UNESCO, a Escola de Arquivos de Amsterdam, o Banco Mundial, a Dirección de Arquivos de Francia ou o Centro de Documentación dos Emiratos Árabes, sempre ca supervisión do Consello Internacional de Arquivos.

O proxecto nace dunha filosofía moi similar ao do software libre, coma ferramenta a utilizar naquelas zonas menos desenvolvidas onde a falta de medios pode levar á desaparición do patrimonio documental. É por iso que se crea un software potente que permita aos arquiteiros salvagardar toda aquela documentación de zonas de conflito, de países onde os procesos arquivísticos están menos desenvolvidos ou de institucións que por falta de medios económicos ven no software libre unha solución á difusión dos seus fondos.

Son moitas as referencias que atopamos na rede a este tipo de programas e que chegan dende o campo universitario ata o mundo da empresa privada⁹ destacando tamén o Google Groups de discusión sobre esta ferramenta¹⁰ e que funciona coma principal fonte de consulta para a solución dos conflitos que poidamos ter no desenvolvemento diario deste software.

Son moitas as institucións¹¹ que empregan este tipo de software, dende a recente incorporación da Rede de Arquivos do Algarve, aos españois Archivo Municipal de Plasencia¹², Archivo de la Comunidade de Madrid.

• O inicio do proxecto virtual

Aínda que non temos rematada a fase previa da descrición física da documentación, si que aproveitamos algún que outro fondo xa descrito para poder facer unha mostra neste IV Congreso de Software Libre do que vai a ser o resultado final do noso Arquivo Dixital do Museo Provincial de Lugo.

⁸ PAVEZI, Neiva - ICA-AtoM Manual do usuario em lingua portuguesa – Universidade Federal de Santa María: <http://w3.ufsm.br/dag/images/ICA-AtoM%20manual%20do%20usuario%20-%20PT%20BR.pdf> [Consultado o 8 de setembro do 2015]

⁹ Manual de ICA-AtoM editado pola empresa VIDIMUS SL: http://www.vidimus.net/wordpress/wp-content/uploads/2014/04/ica_atom_manual_V02.pdf [Consultado o 8 de setembro do 2015]

¹⁰ Google Groups de ICA-AtoM: <https://groups.google.com/forum/#!forum/ica-atom-users> [Consultado o 8 de setembro do 2015]

¹¹ Listado de arquivos internacionais que empregan ICA-AtoM: https://wiki.ica-atom.org/ICA-AtoM_users [Consultado o 8 de setembro do 2015]

¹² Archivo Municipal de Plasencia en ICA-AtoM: <http://archivo.plasencia.es/index.php/> e Archivo de la Comunidad de Madrid en ICA-AtoM: http://www.madrid.org/icaatom_pub/ [Consultado o 8 de setembro do 2015]

English | español

inicio | acerca | ayuda | mi perfil | cerrar sesión

ICA-Atom

Museo Provincial de Lugo

Arquivo dixital onde atopar todo o patrimonio documental do Museo Provincial de Lugo

Búsqueda avanzada

Agregar ▼ Administrar ▼ Importar ▼ Administrador ▼

Benvida!

Isto vai ser nun futuro próximo o arquivo dixital do Museo Provincial de Lugo, onde poderedes atopar de forma libre e aberta boa parte do patrimonio documental que conservamos na nosa institución, sustentado polo software de ICA-Atom.

<http://redemuseisticalugo.org/>

ICA-Atom é unha aplicación deseñada para a descrición de arquivos con soporte web completo baseada nos estándares do [Consello Internacional de Arquivos \(CIA/ICA\)](#). AtoM é o acrónimo de *Access to Memory* (Acceso á Memoria).

O CIA/ICA e os seus [colaboradores](#) no proxecto están desenvolvendo esta aplicación de software aberto para que as institucións arxivísticas poidan ter online a súa información dun modo sinxelo e gratuito. Consulte [about page](#) para coñecer máis información sobre o proxecto ICA-Atom.

Consulte a [documentación](#) online para saber máis sobre a maneira de usar o software ou preme o botón *navegar* sito na parte dereita da pantalla para ver algúns exemplos.

Arquivo do Museo Provincial de Lugo
Ángel Arcay Barral

Editar

TRADUCIR INTERFAZ DE USUARIO

Ilustración 2 - Páxina principal do Arquivo Dixital do Museo Provincial de Lugo en ICA-Atom

Nesta primeira imaxe (Ilustración 2) poderemos ver o aspecto que ten a plataforma para unha persoa que entra cas credenciais de administrador. Topámonos primeiramente cun texto de benvida, editado por nós mesmos e con diferentes vínculos a webs institucionais, manuais do software e outras páxinas relacionadas. Conta tamén cun Menú de Navegación que servirá ao usuario para saltar directamente ás descrições arxivísticas dos documentos ou aos rexistros de autoridade que precisa atopar. Segundo vaiamos engadindo documentos, poderemos ir remarcando lugares, funcións, materias, nomes propios ou obxectos dixitais que despois poderemos buscar dende este menú nuns índices que se crean de forma automática. Existen outros dous menús, un na parte superior dereita onde aparecen as opcións de acceso, idiomas ou axuda e outro central, só dispoñible para os administradores, onde poderemos ir engadindo toda a información que precisemos por medio das plantillas normalizadas de descrición arxivística, modificar as condicións de acceso para cada tipo de usuario ou realizar importacións de información a outros formatos e programas.

Sobre todo isto, aparecerá a barra de búsqueda na que poderemos escribir as nosas pesquisas, sempre melloradas cunhas opcións avanzadas onde definiremos as nosas necesidades.

The screenshot shows the top part of the Museo Provincial de Lugo website. At the top left, there are language options: "English | español". In the center, the logo "ICA AtoM" is visible. To the right, there are links: "inicio | acerca | ayuda | mi perfil | cerrar sesión". Below the logo, the main title "Museo Provincial de Lugo" is displayed in large orange letters, with a subtitle "Arquivo dixital onde atopar todo o patrimonio documental do Museo Provincial de Lugo" in a blue box. A search bar with the text "Búsqueda avanzada" and a magnifying glass icon is located below the title. At the bottom of the page, there are navigation links: "Agregar", "Administrar", "Importar", and "Administrador".

English | español inicio | acerca | ayuda | mi perfil | cerrar sesión

ICA AtoM

Museo Provincial de Lugo

Arquivo dixital onde atopar todo o patrimonio documental do Museo Provincial de Lugo

Búsqueda avanzada

Agregar ▾ Administrar ▾ Importar ▾ Administrador ▾

Cambios recientes | Alfabético

Navegar por Descripción archivística

Título	Institución archivística	Actualizado ▾
Conde de Santiago (Borrador)	Museo Provincial de Lugo	6 de julio de 2015 05:18
Duque de Alba (Borrador)	Museo Provincial de Lugo	30 de junio de 2015 01:03
Guerra da Independencia (Borrador)	Museo Provincial de Lugo	30 de junio de 2015 01:03

Resultados 1 a 3 de 3

Buscar Descripción archivística

TRADUCIR INTERFAZ DE USUARIO

Ilustración 3 - Imaxe do Menú de fondos descritos

Accedendo ao menú Navegar da parte dereita poderemos ver as descrições documentais que temos realizadas. Neste caso son tres os apartados, no nivel de Fondo, e que corresponden ca documentación da Casa de Alba, ca do Conde de Santiago e cos fondos da Guerra da Independencia depositados no Arquivo do Museo Provincial de Lugo. Premendo sobre cada un deles poderemos acceder á documentación que agochan, xa sexa repartida en series e seccións ou coma documentos soltos.

Neste caso e coma vemos na terceira ilustración (Ilustración 4), temos o interior do que sería o fondo completo do Conde de Santiago, cos datos da ficha ISAD(G) na parte esquerda e que contará ca descripción que fagamos (resumo, datas extremas, formato, etc) e con outro menú na parte dereita onde estará recollido o contido do fondo, neste caso cas citadas series de “Documentación patrimonial”, “Documentación procesual” e “Documentación persoal”. Baixo estes indicativos tamén atopamos os enlaces directos para facer unha importación ou exportación dos datos que presentamos, facilitando a compatibilidade de ICA-AtoM con outras ferramentas que empreguen o mesmo estándar de metadatos.

Ao tratarse dunha plataforma multinivel, facilitaremos o traballo descritivo xa que ca descrición de diferentes datos no nivel de Fondo non será preciso repetilo nas unidades inferiores de descrición arquivística (Fondo > Serie > Unidade documental).

Agregar ▼ Administrar ▼ Importar ▼ Administrador ▼

Ver descripción archivística

Subfondo ES.MPL.A5 - Conde de Santiago (Borrador)

Área de identidad

Código de referencia	ES.MPL.A5
Título	Conde de Santiago
Fecha(s)	1573 - 1929 (Creación)
Nivel de descripción	Subfondo
Volumen y soporte	Fondo compuesto por trece unidades de instalación e descrita en 1080 fichas.

Área de contexto

Nombre del productor	Conde de Santiago
Institución archivística	Museo Provincial de Lugo

Área de contenido y estructura

Sistema de arreglo	A organización está dividida en cinco series principais: 1.- Documentación patrimonial 2.- Documentación procesal 3.- Documentación persoal 4.- Documentación real 5.- Documentación varia Contando con varias subseries dentro de cada apartado.
--------------------	---

Área de notas

Notas	O tratamento deste fondo foi realizado por Uxío Méndez Pazos durante unha estancia de prácticas no Arquivo do Museo Provincial de Lugo baixo a supervisión do profesor Gonzalo Francisco Fernández Suárez.
-------	--

Puntos de acceso

Puntos de acceso por autoridad	<ul style="list-style-type: none"> ○ Conde de Santiago (Productor) ○ Conde de Santiago (Materia)
--------------------------------	--

Editar	Borrar	Agregar nuevo	Duplicar	Mover
Enlazar objeto digital		Importar objetos digitales		
Enlazar unidad de almacenaje				

Institución archivística
Museo Provincial de Lugo

Productor(es)
○ Conde de Santiago

Objeto digital


Subfondo
▼ Subfondo ES.MPL.A5 - Conde de Santiago (Borrador)

- ▶ Serie 1 - Documentación patrimonial (Borrador)
- ▶ Serie 2 - Documentación procesal (Borrador)
- Serie 3 - Documentación persoal (Borrador)
- Serie 4 - Documentación real (Borrador)

Importar

- XML
- CSV

Exportar

- Dublin Core 1.1 XML
- EAD 2002 XML

TRADUCIR INTERFAZ DE USUARIO

Ilustración 4 - Imaxe do interior do Fondo

Por último, acadaremos a descrición máis concreta do tratamento arquivístico, a da unidade documental simple. É dicir, iremos describindo dende o fondo completo, cunha visión xeral, ata ao concreto de cada documento. Neste caso amosamos o de unha Unidade documental composta, é dicir, que conta ca unión de varios documentos simples. Ademais de todos os datos informativos que poidamos engadir, teremos sempre a posibilidade de axuntar un obxecto dixital, neste caso en forma de dixitalización da portada do documento, onde podemos ler o motivo do mesmo “Pleito entre Don Antonio José Bueno e Guindós, rexidor

perpetuo desta cidade contra Bernardo Palmeiro, veciño de Santa Eulalia de Cuiña por unas malas palabras”

Sirva este exemplo tamén para comprobar coma podemos empregar o menú da parte dereita para navegar polo dito fondo do Conde de Santiago, estando dentro da Serie 2 - Documentación procesal, que á súa vez conta cunha Subserie 2 – Pleitos na que está ordeado este documento.

Ver descripción archivística

Unidad documental simple 14 - Pleito (Borrador)

Área de identidad

Código de referencia	ES.MPL.A5-2-2-14
Título	Pleito
Fecha(s)	1793 - (Creación)
Nivel de descripción	Unidad documental simple
Volumen y soporte	1 expediente, 13 folias

Área de contexto

Nombre del productor	Conde de Santiago
Institución archivística	Museo Provincial de Lugo

Área de contenido y estructura

Alcance y contenido	Pleito entre Don Antonio José Bueno e Guindós, rexidor perpetuo desta cidade contra Bernardo Palmeiro, veciño de Santa Eulalia de Cuiña por unhas malas palabras.
---------------------	---

Metadatos del objeto digital

Nombre del archivo	IMG_20150630_110121.jpg
Tipo de soporte	Imagen
Mime-type	image/jpeg
Tamaño del archivo	1.5 MiB
Cargado	30 de junio de 2015 02:14

Institución archivística
Museo Provincial de Lugo

Productor(es)
Conde de Santiago

Subfondo
Subfondo ES.MPL.A5 - Conde de Santiago (Borrador)
Serie 2 - Documentacion procesal (Borrador)
Subserie 2 - Pleitos (Borrador)

Unidad documental simple 14 - Pleito (Borrador)

Importar
XML
CSV

Exportar
Dublin Core 1.1 XML
EAD 2002 XML

Ilustración 5 - Imaxe da descrición dunha unidade documental

• O resultado final

Rematados os sete meses da duración da bolsa formativa, agardamos ter resultas as tres principais tarefas ás que nos enfrontamos: a creación dunha base de datos física e informática na que aparezan recollidos os datos do noso Arquivo, a disposición da mesma a todo o público

interesado por medio dun soporte web empregando ICA-AtoM e o tratamento correcto de todo o noso conxunto documental para poder saber en cada momento onde están e en que condicións se atopan os documentos que precisemos.

Todo este proceso, unido á actualización da nosa páxina no Censo Guía de Archivos do Ministerio de Cultura, permitirá aos interesados coñecer boa parte da información que dende este Arquivo do Museo Provincial de Lugo poderemos ofrecer para a súa consulta.

Unicamente cunha sinxela búsqueda informática poderán coñecer todos os detalles técnicos da nosa institución, por medio do arquivo dixital terán a posibilidade de facer un percorrido documento a documento de todos os nosos fondos e, se o precisan, contactarán directamente co persoal encargado para satisfacer as súas necesidades, xa sexa a consulta de documentos en liña ou a visita á nosa sala de investigación para estudar uns fondos, que agora si, poderán estar dispoñibles a todo o mundo.

Malia que se trata dun arquivo que principalmente conta con documentación histórica e na que non é demasiado fácil atopar papeis con menos dun século, temos que comprender este proceso coma un exercicio de transparencia das nosas institucións, que levado ao plano dos arquivos administrativos pode ser unha boa mostra da democratización do noso sistema. Ben é certo que son poucas as institucións que realizan un esforzo tan grande para facer accesible toda a súa información, pero por iso falaba ao comezo da filosofía que impregna todas as accións desta Rede Museística Provincial de Lugo, onde o fin principal é poñer o Museo e todo o seu patrimonio ao servizo dos cidadáns.